

6.3.2009

Dnro 3666/4/08

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jukka Lindstedt

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Kristian Holman

POLIISI PÄÄTTI ESITUTKINNAN VIRHEELLISESTI

1

KANTELU

A arvosteli eduskunnan oikeusasiamiehelle 11.11.2008 osoittamassaan kirjeessä poliisiviranomaisten menettelyä lastansa koskevan esitutkinnan toimittamista ja päättämistä koskevassa asiassa.

A oli tehnyt rikosilmoituksen 4-vuotiaaseen lapseensa kohdistuneista pahoinpitelyrikoksista. Kysymys esitutkinnassa on ollut siitä, että rikoksesta epäillyksi nimetty henkilö oli aiheuttanut lapselle kipua nipistämällä tätä poskesta ja toisen tapahtuman yhteydessä kantamalla lapsen kainaloista kiinni pitäen ulos asunnosta. Lapsi oli äitinsä mukaan kehitysvammainen. A oli esittänyt poliisille rangaistusvaatimuksen asiassa.

Asiassa suoritettu esitutkinta päätettiin sillä perusteella, että tapahtumat arvioitiin epäillyksi kahdeksi lieväksi pahoinpitelyksi, joista toisen osalta (asunnosta ulos kantaminen) katsottiin, ettei ollut syytä epäillä rikosta ja toisen (poskesta nipistäminen) osalta, että tekoa voitiin pitää ilmeisen vähäisenä ja epäillylle annettiin tältä osin huomautus.

3

RATKAISU

3.1

Tapahtumat pääpiirteittäin

Asiakirjoista saatavan selvityksen mukaan A oli 29.8.2008 tehnyt poliisilaitokselle ilmoituksen hänen 4-vuotiaaseen lapseensa kohdistuneesta pahoinpitelystä. Asia kirjattiin ilmoitusnumerolla 6140/R/8916/08 ja asian tutkinnanjohtajaksi määrättiin rikoskomisario B.

Esitutkinta-aineistosta käy ilmi A:n kertomana, että hän oli ollut lapsensa kanssa kyläilemässä epäillyn asunnossa. A:n lapsi oli ollut menossa asunnon makuukamariin, jolloin epäilty oli kieltänyt häntä menemästä sinne. A:n lapsi oli suuttunut epäillylle tämän kiellosta ja ruvennut heittelemään asunnossa olleita tavaroita, mm. leluja ja kenkiä. Epäilty oli suuttunut lapsen käytöksestä ja ottanut häntä kiinni kainaloiden alta, kantanut lapsen asunnon alatasanteelle ja laittanut asuntonsa oven kiinni jättäen lapsen yksin portaiden alatasanteelle seisomaan. A:n kysyttyä syytä epäillyn menettelylle oli tämä vastannut, että hänellä on oikeus poistaa häiriikkö asunnostaan.

A kertoo kuulustelussaan myös toisesta tapahtumasta, jossa hänen lapsensa oli halannut epäillyn 5-vuotiasta lasta ja vahingossa siinä yhteydessä purrut tätä poskeen. Epäilty oli suuttunut tästä ja nipistänyt A:n lasta poskesta. Poskeen oli tullut tapahtuman seurauksena kynnenjälki. Kuulustelussa on kerrottu A:n lapsen sairastavan epilepsiaa ja että hänellä on hieno- ja visuumotorisia erityisvaikeuksia.

Rikoksesta epäiltynä kuulusteltu mieshenkilö kertoi kuulustelukertomuksessaan muun muassa, että hän oli ottanut A:n lasta kainaloiden alta kiinni ja kantanut hänet ulos rappusille. Epäillyn nipistämisen osalta epäilty kertoi nipistäneensä A:n lasta poskesta ja sanoneensa lapselle, että tältä tuntuu, jos puraisee toista.

Asian tutkinnanjohtajana toiminut rikoskomisario B oli 10.9.2008 päättänyt esitutkinnan sillä perusteella, että esitutkinnassa lievinä pahoinpitelyinä tutkituista tapahtumista toisen osalta (asunnosta ulos kantaminen) katsottiin, ettei ollut syytä epäillä rikosta ja toisen osalta (poskesta nipistäminen) katsottiin, että tekoa voitiin pitää ilmeisen vähäisenä ja epäillylle annettiin huomautus.

3.2

Selvitysten sisältöä

3.2.1

Rikoskomisario B:n selvitys

Rikoskomisario B kertoo selvityksessään, että asunnosta poistamisen osalta hän oli arvioinut, että epäillyllä oli ollut hätävarjelu-oikeus asuntonsa omaisuusvahinkojen torjumiseksi. B:n mielestä epäilty oli käyttänyt lievintä käytettävissä olevaa keinoa oikeudettoman tilan torjumiseksi. Epäillyn tarkoitus ei ole ollut pahoinpidellä lasta.

Poskesta nipistämisen osalta B katsoi, että tahallinen kivun tuottaminen toiselle täyttää lievän pahoinpitelyn tunnusmerkistön. Koska asianomistajalla ei ollut asiassa korvausvaatimuksia, ei asia tältä osin edellyttänyt jutun lähettämistä syyttäjälle. B katsoi seuraamusvaihtoehtoina olevan asian käsitteleminen rangaistusvaatimuksella, huomautuksen antaminen tai asian jättäminen sikseen. Tapausta kokonaisuudessaan arvioiden B päätyi antamaan epäillylle huomautuksen. B katsoo käyttäneensä esitutkinnassa sitä harkintaa, joka tutkinnanjohtajalla on mahdollista käyttää tapahtumaa kokonaisuutena arvioiden.

3.2.2

Rikosylikomisario C:n lausunto

Rikosylikomisario C toteaa lausunnossaan lapsen asunnosta poistamisen osalta, että tavaroiden heittelyn keskeyttäminen kiinni pitämällä ei ole rikos, vaan lapsen ei-toivotun ja ei-sallitun käyttäytymisen pysäyttäminen, joka on oikeutettua ja mahdollista toteuttaa mm. lasta kiinni pitämällä. C:n mielestä tässä tapauksessa epäilty ei ollut menetellyt lain vastaisesti tai moitittavasti. Kyseessä ei C:n näkemyksen mukaan kuitenkaan ollut B selvityksessään mainitsema hätävarjelutilanne.

Poskesta nipistämisen osalta kysymys on C:n mukaan selvästi lievästä pahoinpitelystä. C katsoo, että B:n asiassa antama huomautus on lain mukaan tutkinnanjohtajan toimivallan rajoissa annettu. Tosin näissä olosuhteissa annettuna huomautus on C:n mielestä varsin altis arvostelulle ja näin ollen tässä tapauksessa olisi ollut tarkoituksenmukaisempaa saattaa asia syyttäjän harkittavaksi.

3.2.3

Poliisipäällikkö D:n lausunto

Poliisipäällikkö D toteaa lausunnossaan, että asunnosta poistamisen osalta kyseessä ei ole ollut hätävarjelutilanne kuten tutkinnanjohtaja B oli todennut. D toteaa edelleen, että poskesta nipistäminen osalta epäily on katsottava syyllistyneen ainakin lievään pahoinpitelyyn. Tutkinnanjohtaja B on toiminut toimivaltansa rajoissa antaessaan epäilylle esitutkinnan lopettamispäätöksestä ilmenevän varoituksen.

D toteaa olevansa samaa mieltä rikosylikomisario C:n kanssa siitä, että esitutkinta-aineiston perusteella tarkoituksenmukaisempaa olisi ollut saattaa asian virallisen syyttäjän harkittavaksi.

3.2.4

Itä-Suomen lääninhallituksen lausunto

Itä-Suomen lääninhallituksen poliisiosaston lausunnossa on todettu, että tutkinnanjohtaja B:llä ei ole ollut perustetta jättää asiaa syyttäjälle toimittamatta. Rikoksen tunnusmerkistön täyttymisen arviointi edellyttää syyttäjän toimivaltaan kuuluvaa näytön arviointia. Lääninhallituksen mukaan tutkinnanjohtaja ei olisi myöskään saanut ratkaista asiaa huomautuksella, koska asianomistaja oli esittänyt rangaistusvaatimuksen. Pelkästään sitä, että asianomistaja ei ollut esittänyt vahingonkorvausvaatimusta, ei ole pidettävä riittävänä perusteena. Asianomistajalta ei ollut myöskään kysytty nimenomaista kantaa huomautuksen antamiseen. Näin ollen huomautuksen antamisen perusteet eivät lääninhallituksen näkemyksen mukaan ole täyttyneet.

3.3

Sovellettavat oikeusohjeet

Esitutkintalain 2 §:n mukaan poliisin tai muun esitutkintaviranomaisen on toimitettava esitutkinta, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muutoin on syytä epäillä, että rikos on tehty.

Esitutkintalain 4 §:n 1 ja 2 momentin mukaan esitutkinta saadaan jättää toimittamatta sellaisen rikoksen johdosta, josta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa ja jota on kokonaisuudessaan pidettävä ilmeisen vähäisenä, jos asianomistajalla ei ole asiassa vaatimuksia. Jos viranomainen sen perusteella, mitä muussa laissa säädetään, jättää ryhtymättä toimenpiteisiin rikokseen syyllisen saattamiseksi syytteeseen, esitutkinta toimitetaan vain erityisestä syystä.

Esitutkintalain 43 §:n mukaan esitutkinta voidaan lopettaa saattamatta asiaa syyttäjän harkittavaksi muun muassa, jos esitutkintaviranomainen on tutkinnan aloittamisen jälkeen päättänyt esitutkintalain 4 §:n 1 tai 2 momentissa tarkoitettulla perusteella luopua enemmistä toimenpiteistä. Tällaisessa tapauksessa esitutkintaviranomainen voi antaa rikokseen syyllistyneelle suullisen tai kirjallisen huomautuksen.

3.4

Kannanotto

3.4.1

Lähtökohtia

Totean ensinnäkin, että oikeusasiamiehellä ei ole lain mukaan oikeutta tutkia yksityishenkilöiden tai yksityisten yritysten menettelyä. Tästä syystä oikeusasiamiehellä ei myöskään ole toimivaltaa määrätä poliisia suorittamaan esitutkintaa tai antaa muunlaisia määräyksiä asiassa, joka koskee yksityishenkilön tekemäksi epäillyn rikoksen tutkintaa.

Rajoitan asiassa arvioni siihen, oliko asiassa tutkinnanjohtajana toimineella rikoskomisario B:llä lainmukaisia perusteita päättää esitutkinta kantelunalaisessa asiassa.

3.4.2

Lapsen kantaminen ulos asunnosta

Esitutkintalain 2 §:n mukaan esitutkinta on toimitettava, jos on syytä epäillä, että rikos on tehty. Tätä arviota varten on muun muassa huolellisesti tutustuttava siihen, mitä tekoa ilmoittaja pitää rikoksena. Syytä epäillä -kynnystä on lain esitoissa (HE 14/1985 s. 16) kuvattu siten, että rikosta on syytä epäillä, kun asioita huolellisesti harkitseva ihminen havaintojensa perusteella päätyy tällaiseen tulokseen. Pelkkä poliisille tehty rikosilmoitus tai tutkintapyyntö ei siten automaattisesti johda esitutkintaan tai siihen, että jo aloitettu esitutkinta suoritetaan loppuun ja saatetaan syyttäjän syyteharkintaan. Lain käyttämä sanamuoto jättää esitutkinnan toimittamisesta päättävälle viranomaiselle jossain määrin harkintavaltaa. Korostan myös sitä, että jos tapahtumasta saatavissa olevien tietojen perusteella ei ole syytä epäillä rikosta, ei esitutkintaa saa toimittaa.

Katson rikoskomisario B toimineen hänelle lain mukaan kuuluneen harkintavallan puitteissa, kun hän on katsonut, ettei ollut syytä epäillä rikosta siinä, että epäilty henkilö oli kantanut 4-vuotiaan lapsen ulos asunnostaan. Esitutkinta-aineiston perusteella epäillyn teko ei ole ollut väkivaltainen, eikä siitä aiheutunut seurauksia lapselle eikä hänen turvallisuuttaan ole vaarannettu, joskin teolla oli jossakin määrin puututtu hänen fyysiseen koskemattomuuteensa. Tämä ei ole kuitenkaan esitutkinta-aineiston valossa tapahtunut tavalla, jota välttämättä tulisi rikosoikeudellisesti arvioida. Näin ollen asia ei tältä osin anna aiheutta toimenpiteisiini.

3.4.3

Lapsen nipistäminen poskesta

Asiakirjoista saatavan selvityksen mukaan kysymyksessä oli tapaus, jossa epäilty oli nipistänyt A:n 4-vuotiaasta lasta poskesta lapsen purtua epäillyn omaa lasta. Teollaan epäilty halusi osoittaa lapselle, miltä toisen pureminen tuntuu. Teon seurauksena A:n lapsen poskeen oli tullut kynnenjälki. Kuulustelussa epäilty on kertonut tekonsa olleen enemmänkin kasvattamista kuin pahoinpitelemistä. Epäilty on myöntänyt poliisille tehdyssä ilmoituksessa kuvatun tapahtumankulun oikeaksi, mutta kiistänyt syyllistyneensä teollaan rikokseen.

Rikoskomisario B katsoi epäillyn teon täyttävän lievän pahoinpitelyn tunnusmerkistön. B katsoi, että tekoa oli kokonaisuutena arvioiden pidettävä ilmeisen vähäisenä ja enempiin toimenpiteisiin ryhtymättä epäillylle annettiin asiassa huomautus.

Esitutkintalain 43 §:ssä tarkoitetun huomautuksen antaminen on sidottu toimenpiteistä luopumista koskeviin esitutkintalain 4 §:n 1 ja 2 momentteihin. Sovellettavassa lainsäädännöksessä on esitutkin-

nan toimittamatta jättämiselle, enemmistä toimenpiteistä luopumiselle ja mahdollisen huomautuksen antamiselle annettu kolme edellytystä, joiden on täytyttävä: kyse on rikoksesta, josta ei ole odotettavissa sakkoa ankarampaa rangaistusta; rikosta on kokonaisuudessaan pidettävä ilmeisen vähäisenä ja asianomistajalla ei ole asiassa vaatimuksia.

Ensimmäisen edellytyksen osalta voidaan pääsääntönä pitää, että huomautuksella käsiteltävän rikoksen tulisi olla vähäisempi kuin rikoksen, josta vakiintuneen käytännön mukaan annetaan rangaistusvaatimus. Ilmeisen vähäisenä voidaan pitää rikoksia, jotka eivät ole aiheuttaneet vahinkoa tai vaaraa tai joiden haitta joka tapauksessa on arvioitavissa varsin vähäiseksi. Koska kyse on kokonaisuudessaan vähäisestä rikoksesta, on selvää, että syyllisyysarviointiin vaikuttavat seikat tulee myös ottaa harkinnassa huomioon. Lisäksi edellytetään, että rikkomuksen tekijän syyllisyys on selvä. Todettakoon myös, että korkein oikeus on eräessä ennakkoratkaisussaan (KKO 1993:151) tuominnut lapsen huoltajan lievistä pahoinpitelystä sakkorangaistukseen siitä, että tämä oli kasvatustarkoituksessa aiheuttanut lapselle kipua tukistamalla ja luunappeja antamalla.

Toisen edellytyksen osalta voidaan katsoa, että rikoksella aiheutettu vaara ja syntynyt vahinko jäävät vähäisiksi. Puheena oleva esitutkintalain säännös onkin käsitykseni mukaan sovellettavissa lähinnä yksittäisinä tapahtumina ilmeneviin rikoksiin, joiden seuraukset ja teko-olosuhteet ovat jo tapahtuman ilmetessä varsin suurella varmuudella arvioitavissa ja vaivatta selvitettävissä.

Kolmannen edellytyksen toteutumisen osalta esitutkintalain perusteella annettavan huomautuksen edellytyksenä on, ettei asianomistajalla ole vaatimuksia asiassa. Vaatimusten on katsottu koskevan sekä rangaistus- että vahingonkorvausvaatimusta.

Tässä tapauksessa voidaan mielestäni pitää selvityksen valossa ilmeisen selvänä, että esitutkinnassa suoritettavista enemmistä toimenpiteistä luopumisen ja huomautuksen antamisen edellä mainitut kaksi ensimmäistä edellytystä ovat selvitysten perusteella olleet olemassa. Sen sijaan esitutkinta-aineistosta ilmenee, että A on vaatinut lapsensa huoltajana rikoksesta epäillylle henkilölle rangaistusta; asiassa on näin ollen esitetty rangaistusvaatimus. Pelkästään sitä, ettei asiassa ollut esitetty vahingonkorvausvaatimusta, ei voida pitää riittävänä perusteena huomautuksen antamiselle.

Katson, että rikoskomisario B on menetellyt virheellisesti päätyessään antamaan epäillylle asiassa huomautuksen, vaikka toimenpiteistä luopumisen ja huomautuksen antamisen edellytyksenä on ollut se, ettei asianomistajalla ole vaatimuksia asiassa; asianomistaja näet oli esittänyt poliisille rangaistusvaatimuksen. Katson aiheelliseksi saattaa moittivan käsitykseni B menettelyn virheellisyydestä hänen tietoonsa.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.4.3 esittämäni käsityksen esitutkintalain mukaisesta huomautuksen antamisen edellytyksistä rikoskomisario B:n tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän hänelle jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni tiedoksi myös Itä-Suomen lääninhallituksen poliisiosastolle.

Muihin toimenpiteisiin kantelu ei anna aiheutta.